didaskalia
gazeta teatralna

Z numeru: **Didaskalia 178**
Data wydania: grudzień 2023
Źródło: https://didaskalia.pl/pl/artykul/noty-o-ksiazkach-16

/ TEATR W KSIĄŻKACH

Noty o książkach

Florian Malzacher, *The Art of Assembly. Political Theatre Today*, tłum. Cory Tamler, Alexander Verlag, Berlin 2023

Florian Malzacher patrzy na teatr współczesny z wyjątkowej perspektywy: jednego z najbardziej doświadczonych kuratorów sztuk performatywnych i wizualnych. W latach 2006-2012 był programerem festiwalu steirischer herbst in Graz, pomiędzy 2013 a 2017 rokiem – dyrektorem artystycznym odbywającego się w różnych miastach Nadrenii Impulse Theater Festival. Zapewnia mu to z jednej strony szeroki ogląd tego, co aktualnie dzieje się w artystycznym świecie, z drugiej strony zaś daje okazję do przyglądania się wybranym zjawiskom z bardzo bliska – rozmawiania z artystami, uczestniczenia w próbach, negocjowania ostatecznego kształtu wyselekcjonowanych do pokazania na festiwalach projektów. Niejako efektem ubocznym tych doświadczeń są (współ)redagowane przez niego książki o Rimini Protokoll, Forced Entertainment i Nature Theater of

Oklahoma, a także zbiory tekstów, manifestów i wypowiedzi: *Truth is Concrete: A Handbook for Artistic Strategies in Real Politics* (2014; polskie wydanie: *Prawda jest konkretna. Artystyczne strategie w polityce. Podręcznik*, 2018), *Not Just a Mirror: Looking for the Political Theatre of Today* (2015) oraz *Empty Stages, Crowded Flats: Performativity as Curatorial Strategy* (2017).

Książka *The Art of Assembly. Political Theatre Today* (i towarzyszące jej debaty z praktykami i teoretykami) stanowi logiczne przedłużenie dotychczasowej aktywności autora, kontynuację jego refleksji nad politycznością współczesnego teatru. Punktem przełomowym w jego dziejach jest dla Malzachera projekt *Proszę, kochajcie Austrię* Christopha Schlingensiefa. Od jego premiery w 2000 roku upłynęły już przeszło dwie dekady, podczas których zmieniło się bardzo wiele: w teatrze i poza nim.

Malzacher uważa, że w dzisiejszym świecie nie ma już miejsca na ambiwalencję tak charakterystyczną dla twórczości niemieckiego reżysera, którego intencje zawsze pozostawały trudne do przygwożdżenia. Silniejszej polaryzacji życia społecznego (jako emblematyczny dla nowej polityczności pozostaje dla autora szturm na waszyngtoński Kapitol w 2021 roku; Polska i Węgry również zasłużyły sobie w tym kontekście na honorowe wzmianki) i zmieniającym się sposobom komunikacji towarzyszy kryzys reprezentacji, większa otwartość na praktyki partycypacyjne i aktywistyczne, wreszcie dążenie do tytułowego ideału teatru jako zgromadzenia.

Malzacher pisze: „wśród artystów i publiczności istnieje silna potrzeba teatru, który nie tylko porusza palące kwestie polityczne, ale sam staje się przestrzenią publiczną, w której estetyka i etyka nie są ze sobą sprzeczne. Teatr, który jest – co wydaje się zwodniczo proste – polityczny zarówno pod względem treści, jak i formy” (s. 15). W kolejnych rozdziałach analizuje

przykłady twórczości takich kolektywów i artystów, jak Anta Helena Recke, Gintersdorfer/Klaßen, Jérôme Bel, Theater HORA, Oliver Frljić, Rimini Protokoll, She She Pop, Boris Nikitin, Clandestine Insurgent Rebel Clown Army, Reverend Billy, The Yes Men, Center for Political Beauty, Milo Rau czy Public Movement. Odrzucając tradycyjne wyznaczniki teatralności, zestawia ich dorobek z działaniami nie tylko artystów wizualnych, ale też aktywistów i polityków, ukazując, jak wygląda przenikanie się ich celów i strategii, a także jak funkcjonuje obieg wzajemnych inspiracji.

Analizowane przykłady umieszczone zostały na szerokim tle filozoficznym (chociażby prac Chantal Mouffe, Claire Bishop, Achille'a Mbembe) i zakotwiczone w historii teatru (między innymi w praktykach Bertolta Brechta, Judith Maliny czy Augusto Boala). Malzacher wprawdzie konsekwentnie odcina się od statusu badacza (w redagowanych przez siebie książkach z reguły dąży do ograniczenia czy wręcz wyeliminowania przypisów), jednak *The Art of Assembly* jest książką o wartości nie tylko publicystycznej, ale i naukowej. Jest to jednak naukowość specyficznie rozumiana. „To poszukująca książka o poszukującym teatrze w poszukującym społeczeństwie" (s. 15) – jak pisze jej autor we wstępie.

Anna R. Burzyńska

Rafał Księżyk, *Śnialnia. Śląski underground*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2023

Książka Rafała Księżyka jest opowieścią o śląskich artystach i artystkach, którzy starali się odnaleźć w rzeczywistości PRL-u. W latach sześćdziesiątych utworzyli grupę skupioną wokół Pracowni przy ulicy Piastowskiej 1 w

Katowicach W jej skład wchodzili między innymi: Urszula Broll (1930-2020), Antoni Halor (1937-2011), Zygmunt Stuchlik (ur. 1937), Andrzej Urbanowicz (1939-2011) i Henryk Waniek (ur. 1942). Przyjęli nazwę Śnialnia, inspirowaną greką. „Oneiron" oznacza miejsce, w którym się śni.

Księżyk opisuje życia artystek i artystów, którzy tworzyli sztukę, odcinając się od panujących w PRL-u trendów. Ich „Krąg" eksplorował nie tylko abstrakcjonizm, ale także praktyki alchemiczne, połączone z jogą i medytacją, jak również z używaniem substancji psychoaktywnych. To była odpowiedź na mgliste powojenne życie.

Autor zanurzając się w „śnialniane" archiwum stara się dotrzeć do dynamiki życia artystów z ulicy Piastowskiej. Książka składa się z prywatnych listów, opowieści, wywiadów i wspomnień nie tylko artystów i artystek, ale również z osób związanych z „Kręgiem". Są w niej także wywiady, które autor przeprowadził z Henrykiem Wańkiem.

Historie osób z „Kręgu" ukazują także ich życia prywatne, miłości, przyjaźnie, rodziny, to wszystko, co wpływało na dynamikę grupy. Księżyk stara się opowiedzieć to, co dotąd pozostawało nieopowiedziane, ponieważ jak sam pisze: „fakt, że tak niewiele istnieje śladów Śnialni w opracowaniach z historii sztuki […] wynikać może z ezoterycznej aury towarzyszącej Pracowni" (s. 102). Autor opisuje zachwyt, który wzbudzały ezoteryka, alchemia, magia i okultyzm wśród osób związanych z Pracownią. Przedstawia także jedyną wspólną wystawę, *Czarne Karty*, która odbyła się w październiku 1969 roku przy ulicy Piastowskiej. Księżyk pokazuje proces twórczy, znów pracując z archiwum.

Książka jest swoistym przedstawieniem dynamiki Śnialni, dojściem do wydarzeń z przeszłości, które przez wielu zostały pominięte. Autor oddaje

mroczną, psychodeliczną aurę drugiej połowy XX wieku na Śląsku, nawiązuje do tego, co dziś dzieje się z przestrzenią przy ulicy Piastowskiej 1. To opowieść o sztuce, życiu, przyjaźniach, miłościach i śnieniu katowickiej Pracowni zwanej Śnialnią.

Julia Siwy

Opowiedzieć historię. Polska dramaturgia współczesna po 2006 roku, pod redakcją Joanny Królikowskiej i Weroniki Żyły, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2023

Publikacja jest zbiorem tekstów badaczek najnowszego teatru powstałych w ramach konferencji Studenckiego Koła Naukowego Teatrologów, działającego przy Katedrze Teatru i Dramatu Uniwersytetu Łódzkiego. To analiza spektakli i tekstów dla teatru, podejmujących zagadnienia historyczne, ale także najnowszych wydarzeń przedstawianych w kontekście historycznym. Za cezurę czasową autorki przyjęły premierę *Transferu!* w reżyserii Jana Klaty z 2006 roku, uznając właśnie ten spektakl za istotny w kontekście rozważań nad teatrem najnowszym, z uwagi na sposób podejmowania w nim tematów historycznych.

Przedmiotem badań jest miejsce szeroko pojmowanej historii i pamięci we współczesnej polskiej dramaturgii. Autorki zwracają uwagę na różne sfery reprezentacji historycznej, włączając w ten dyskurs osoby do tej pory z niego wykluczane. W książce przekrojowo badane są pola i strategie podejmowania

tematów historycznych w tekstach dla teatru. Autorki sprawdzają, jak owo pole tematyczne oddziałuje na nowe pokolenie osób badających teatr, ale także, jaki jest powód wykorzystywania historii we współczesnych spektaklach.

W książce znalazło się jedenaście artykułów spośród dwudziestu zaprezentowanych na konferencji. Redaktorki zaznaczają, że w konferencji wzięły udział również osoby piszące dla teatru, co dało bardziej osobiste i praktyczne spojrzenie na prezentowane zagadnienia.

Alicja Stachulska

Źródło: *https://didaskalia.pl/artykul/noty-o-ksiazkach-16*